

Referanser:

Arkivsak: 15/5435 - 5 GKR (16/18399)

Saksdokumenter: *Link til assimilering og motstand NOU 2015:7:*
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4298afb537254b48a6d350dba871d4ce/no/pdfs/nou20152015000700odddpdfs.pdf>

Assimilering og motstand NOU 2015:7 - forslag til hørings svar

Sammendrag

Kirkerådet har fått til høring utredningen Assimilering og motstand. Utredningen redegjør for den hardhendte assimileringspolitikken taterne/romanifolket har vært utsatt for gjennom hele 1900-tallet. Utvalget peker også på den aktive rolle Norsk misjon blant hjemløse, og dermed Den norske kirke, har hatt i forhold til assimileringspolitikken. Kirkerådet understreker i sin høringsuttalelse at det er behov for tiltak som så langt det er mulig tar sikte på å rette opp den urett som er begått. Et viktig tiltak må være å gi rom for revitalisering av taterne/romanifolkets språk og kultur.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar den vedlagte høringsuttalelse med de endringer som fremkom i møtet.

Saksorientering

Bakgrunn

Ved kongelig resolusjon av 3.januar 2011 nedsatte regjeringen et utvalg som skulle undersøke og beskrive gjennomføringen av politikken og tiltakene overfor taterne/romanifolket fra 1800-tallet og frem til i dag, med særlig vekt på politikkenes målsettinger, gjennomføring og virkemidler. Videre skulle utvalget undersøke hva som kan utvikle tillit og gode relasjoner mellom minoritet og storsamfunn. Utvalget ble ledet av Knut Vollebæk, og utredningen ble lagt frem 1.juni 2015. Utredningen ble sendt på høring 30.11. 2015 med høringsfrist 30.mai 2016. Kirkerådet har fått utsatt høringsfristen til 13.juni, dette muliggjør behandling av høringsuttalelsen i Kirkerådet.

I sitt høringsbrev ber departementet om innspill på aktuelle tiltak, videre ønsker de innspill på hva regjeringen bør prioritere når den skal følge opp utvalgets rapport.

Når utvalget oppsummerer de hovedutfordringer som er kartlagt i utredningen legges det særlig vekt på konsekvenser av fortidens politikk for dagens tater/romanifolk samt på opplevelser av fordommer og diskriminering i dag.

Det er lagt opp til en bred høringsprosess med mange høringsinstanser. I tillegg til Romani/taterorganisasjoner, offentlige instanser, universitet og forskningsinstitusjoner og et bredt spekter av organisasjoner er det avholdt høringsmøter rundt i hele landet.

Hovedfunn i rapporten

Taterne-/romanifolket ble på 1900-tallet utsatt for en hardhendt assimileringpolitikk fra norske myndigheter. Politikken kom til uttrykk gjennom lover og forordninger som hadde et til dels diskriminerende formål, og en klart diskriminerende virkning. Dette skapte negative fordommer mot folkegruppen, som igjen har ført til frykt og mistillit mellom gruppen og storsamfunnet. Politikken som ble ført, har hatt – og har fremdeles – store konsekvenser for taterne/romanifolket.

Politikken rettet seg særlig mot to områder: Overtakelse av omsorgen for barn og tvungen bosetting. Staten overlot i all hovedsak gjennomføringen av denne politikken til den private organisasjonen Norsk misjon blant hjemløse (Misjonen). Fra 1907 til 1986 ble Misjonen i praksis enerådende på dette feltet. Offentlige instanser fikk instruks om å samarbeide med Misjonen. Selv om Misjonen var en pådriver i å definere målgruppen og utforme politikken, konkluderer utvalget med at Misjonen utførte sitt arbeid på vegne av staten. I tillegg finner utvalget at det var et nært samarbeid mellom Misjonen og kommunale myndigheter når det gjaldt overtakelse av omsorgen for barn og bosetting.

Tiltak mot barn var et sentralt virkemiddel i assimileringspolitikken overfor taterne/romanifolket. Barn ble tatt fra foreldrene og plassert i barnehjem og fosterhjem. Omsorgsansvaret ble overført til Misjonen. I løpet av to generasjoner fra 1900 ble nesten en tredjedel av barn født i tater-/romanifamilier bortsatt av barnevernet. Dette hadde dramatiske konsekvenser for gruppen som helhet.

Misjonen gikk inn for å bryte kontakten mellom foreldre og barn. Myndighetene begrunnet ofte omsorgsovertakelsene med at foreldrenes livsform var skadelig for barna. Situasjonen for barna etter omsorgsovertakelse varierte. Mange barn ble utsatt for omsorgssvikt, mishandling og/eller overgrep. Mange av barna fikk en ustabil, uforutsigbar og utrygg oppvekst. Utvalget finner at den omfattende praksisen med bortsetting av barn var klart uforenlig med retten til privatliv, slik denne forstås i dag. Utvalget finner at det i samfunnet generelt er mangel på kunnskap om taterne/romanifolkets kultur og historie og det er negative holdninger mot gruppen. Også mange ansatte i offentlige institusjoner som har kontakt med tater-/romanifolk, har lite kunnskap om folkegruppen og dens rettigheter som nasjonal minoritet.

Politikken med omsorgsovertakelse av tater-/romanibarn hadde som mål å bryte opp familiebånd og fjerne den reisende livsformen og kulturen. Det har hatt negative konsekvenser for folket som helhet og for enkeltpersoner. Splittede familier og tap av språk og kultur har også skapt sår hos både barna som ble tatt, og familiene som sto igjen. Intervjuer gjennomført for utvalget viser at mange tidligere barnevernsbarn og deres biologiske familie har opplevd det som vanskelig når kontakten gjenopptas etter mange års atskillelse.

Et av utvalgets viktigste funn er at mange tatere/romanifolk har en sterk mistillit til, og i noen tilfeller frykt for, norske myndigheter. Mistilliten er knyttet til tidligere overgrep og assimileringspolitikken. Mistilliten går i arv til nye generasjoner, og blir også vedlikeholdt gjennom fortsatt diskriminering og negative holdninger til minoritetsgruppen i dag. Den bidrar slik til at også mange unge, som ikke selv ble utsatt for assimileringspolitikken, opplever at de står på siden av storsamfunnet. Mange tatere/romanifolk legger vekt på at generasjoner som vokser opp i dag, skal få tillit til myndighetene og bli anerkjent som likeverdige.

Utvalgets undersøkelser viser et oppsiktsvekkende høyt dødelighetsnivå blant dem som ble utsatt for Misjonens assimileringstiltak. De som ble utsatt for slike tiltak, har også et betydelig lavere utdanningsnivå enn befolkningen generelt. Når denne gruppen kommer så dårlig ut, er det åpenbart at politikken var skadelig for gruppen som helhet, og for enkeltpersoner som ble berørt. Tatere/romanifolks tilgang til offentlige tjenester har blitt svekket på grunn av mistilliten de har til offentlige myndigheter, og mangelen på forståelse for tatere/romanifolks spesielle historie og erfaringer hos offentlige instanser.

Mange tatere/romanifolk som utvalget har snakket med, etterlyser at norske myndigheter tar et tydelig og godt kommunisert oppgjør med den tidligere assimileringspolitikken. Undersøkelser utvalget har gjennomført, viser at mange tatere/romanifolk fra ulike miljøer opplever at de erstatnings- og oppreisningsordningene som har blitt utviklet, ikke er rettferdige, eller i praksis ikke fungerer slik at de bidrar til rettferd og forsoning. Fra 1990-tallet og frem til i dag har flere enkeltpersoner og organisasjoner fra tater-/romanimiljøer mobilisert. De har krevd at historien skal granskes og dokumenteres, og at norske myndigheter skal anerkjenne sitt ansvar og gi oppreisning for assimileringspolitikken. Tatere/romanifolk har gått fra å være en utstøtt gruppe til å få anerkjennelse som nasjonal minoritet. Det neste steget på veien mot forsoning og rettferdighet er at norske myndigheter nå må sikre at alle tatere/romanifolk blir fullverdige samfunnsdeltakere, og får være med på å medvirke i alle prosesser og saker som angår dem.

Kirken og taterne/romanifolket

Det har vært kontakt/dialoger mellom Den norske kirke og taterne/romanifolket fra midten av 90-tallet og frem til i dag. Samtalene har stort sett vært ført med representanter fra ulike tater/romaniorganisasjoner. Det ble i 1999 også inngått en samarbeidsavtale mellom Den norske kirke og Romanifolkets Landsforening (byttet navn til Taternes Landsforening).

Den norske kirke ved Kirkemøtet har kommet med en unnskyldning til taterne/romanifolket i to omganger, først i 1998 og så i 2000.

Kirkemøtet behandlet i 1998 i tilknytning til saken *Arbeid med menneskerettar i Den norske kyrkja* heri inntatt saken *Overgrep mot taterane/dei reisande*. Her heter det i vedtakspunkt 1:

1. Kyrkjemøtet i Den norske kyrkja 1998 har motteke rapport frå ein dialog som har gått over lang tid mellom dei reisande / taterane og Mellomkyrkjeleg råd for Den norske kyrkja. Vi har møtt representantar for dette folket, og lytta til meiningane og røynslene deira. Vi er takksame for dialogen som har funne stad. Vi har lært mykje om overgrep i vårt land og ser at vi er medskuldige i forsøk på å fjerne dei som folk. [...] Vårt folk ber ei skam vi ikkje kan gå vidare med.

Kirkemøtets forsøk på å be om unnskyldning i 1998 falt ikke heldig ut, og bidro ikke til å lege de sår mange tatere bærer på, slik intensjonen var. Det var spesielt formuleringene *overgrep i vårt land* og *Vårt folk ber på ei skam* som vakte reaksjoner. Disse formuleringene erstattet et tidligere forslag til vedtak hvor det het *egne overgrep og vi ber på ei synd*.

Etter Kirkemøtet ble det arbeidet for å løfte frem taterne/romanifolkets kultur og formidle deres historie, og i mange kirker ble menneskerettighetsøndagen 1999 spesielt markert med synsbekjennelse for kirkens overtredelser i forhold til taterne. Forholdet til taterne ble tatt opp på nytt i 2000 og «Kirkemøte 2000 ber taterne om unnskyldning og tilgivelse for den urett og de overgrep som fra kirkens side er begått mot deres folk».

Vedtaket i 1998 skapte også reaksjoner blant tidligere ansatte og aktive i Norsk misjon blant hjemløse, disse følte seg sviktet av kirken. Foruten kontakten med taterne var Kirkerådet også i dialog med tidligere ansatte i Misjonen. Kirkemøtets vedtak blir altså kritisert både for ikke å ta nok ansvar for tidligere overgrep, og for å kaste skyld og skam på tidligere ansatte og aktive i Norsk Misjon blant hjemløse.

Da Vollebæk-utvalget overleverte sin innstilling 1.juni hadde preses en hilsen hvor hun blant annet sa: Den norske kirke har tidligere beklaget dette. I dag er det riktig å understreke, gjenta og forsterke denne beklagelsen: Den norske kirke ber tater- og romanifolk om tilgivelse for den urett, de overgrep og den forsømmelse som fra kirkens side er begått mot deres folk.

På tross av dette vil man likevel høre uttalelser som ble fremført under høringsmøte i Stavanger 09.03.16: *Kirken har gitt en unnskyldning. Først en halvhjertet en, som ble trukket tilbake for å skåne de som har jobbet i Misjonen. Senere har de gitt en mer helhjertet. Det er ikke verdt noe.*

Taterne/romanifolkets holdning til rapporten og videre oppfølging

Kirkerådet er kjent med at det er ulik oppfatning blant taterne/romanifolket når det gjelder rapporten og oppfølging av denne. Det er flere fra folkegruppen som tydelig har uttalt at de ikke ønsker oppmerksomhet rundt det å være tater, og som helst ser at det ikke skjer noen oppfølging. Andre er opptatt av at de feil som er begått må rettes opp, og at unnskyldninger ikke bare må være av verbal karakter. Det er viktig å ta med seg i det videre arbeidet at meningsmangfoldet er like stort innenfor en minoritetsgruppe som i majoritetsbefolkningen. Dette må aksepteres og det må til tross for uenighet fattes beslutninger.

Her er det viktig at de som ønsker at egen kultur og språk fortsatt skal ha plass, får anledning til det, mens de som ikke ønske å fremstå som tater blir respektert for sine valg.

Forslag til høringsuttalelse

Med bakgrunn i arbeidet til Norsk misjon blant hjemløse er Den norske kirke medansvarlig for den urett som er begått mot taterne-/romanifolket. Dette har vært kjent for kirken, og fra midten av 1990-tallet har det pågått en forsoningsprosess gjennom samtaler med representanter for folkegruppen. Kirkemøtet har hatt forholdet til taterne/romanifolket oppe til drøfting, og forsøkte å be om unnskyldning i 1998. Unnskyldningen ble nok av folket selv mer oppfattet som en fraskrivning av ansvar, enn en unnskyldning, og ble derfor tatt opp i igjen av Kirkemøtet i 2000.

Etter den tid har det jevnlig pågått samtaler med representanter for taterne/romanifolket, og det har også vært forsøkt enkelte tiltak.

Kirkerådet er glad for den fyldige rapporten som nå foreligger, og muligheten den gir for oppreising for taterne/romanifolket. Oppfølging av rapporten i forhold til tilrettelegging og endringer som skal ivareta taterne/romanifolkets rettigheter må bygge på en klar erkjennelse av den urett og de overgrep som taterne/romanifolket var utsatt for.

Igjennom de samtaler Kirkerådet har hatt med representanter for folket er det kommet frem at det er grunnleggende at folket selv får være med å bestemme hvilke tiltak som iverksettes. Det gis også uttrykk for at det er viktig å opprettholde egen kultur og språk. Dette handler om å holde i hevd gamle håndverkstradisjoner, å revitalisere romani og å legge forholdene til rette så den oppvoksende slekt kan få skolegang samtidig som reisevirksomheten opprettholdes.

Kirkerådet vil understreke at når det skal prioriteres i forhold til hvilke tiltak som skal igangsettes som oppfølging av rapporten er det viktig at dette skjer i tett dialog med folket selv, romanifolket/taterne må få reell deltakelse i prosesser som angår dem.

Vi er kjent med at det gjennom de avholdte distriktsvise høringer, samt skriftlige høringsvar er kommet frem ulike synspunkter på hvor vidt taterne/romanifolket skal synliggjøres. Noen ønsker ikke denne eksponeringen, og må respekteres for det. Samtidig er det viktig at de som ønsker å fremstå som tater/romani, og ønsker en revitalisering av egen kultur og eget språk får hjelp til dette.

Når det gjelder den framtidige utforming av en relevant politikk i forhold til tater/romanifolket som nasjonal minoritet, er det avgjørende viktig å styrke taternes selvfølelse og stolthet, slik at det ikke må kjennes som en belastning å være av taterslekt.

Kirkerådet har merket seg at et av funnene til Vollebækutvalget er at taterne/romanifolket har lavere utdanningsnivå enn befolkningen ellers. Det er avgjørende at unge med tater/romanibakgrunn sikres reell tilgang til skole og utdanning. Enhver diskriminering i samfunns- og arbeidsliv må bekjempes. Det vil derfor være viktig å prioritere utdanningstilbudet til denne folkegruppen, noe som sannsynligvis vil medføre et tilrettelagt tilbud som tar høyde for at taterne/romanifolket er et reisende folk.

Det fremgår videre at det er få som har kompetanse i språket romani, det er derfor grunn til å overveie opprettelse av et professorat i romani ved en høyskole eller universitet, eventuelt i samarbeid med et svensk lærested.

Fordommer, usynliggjøring og diskriminering overfor tater er et generelt og omfattende problem i Norge også i dag. Om dette finnes det mange avslørende og tragiske beretninger i utredningen. Det må derfor være et satsingsområde at tater/romanifolkets språk og kultur omtales på en adekvat måte i undervisningsmaterieell.

I denne sammenheng er det også viktig med holdningsskapende arbeid. Dette må myndighetene ta et ansvar for, men også kirken kan være en viktig aktør i så måte.

Fra kirkens side vil vi fortsette samtalene med representanter for taterne/romanifolket. De har selv uttrykt ønske om å få noen liturgiske tekster, slik som bønner, velsignelse mv oversatt til romani. Dette vil vi søke å etterkomme. Videre arbeides det med muligheten til å kunne tilby en egen prestetjeneste for folket.

Økonomiske/administrative konsekvenser